

MIROSŁAW DRYGAS

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN Warszawa

EDWARD MATUSZAK

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
Oddział w Poznaniu*

ORGANIZACJA DORADZTWA ROLNICZEGO W NIEMCZECH¹

Podstawowym zadaniem doradztwa rolniczego w Niemczech jest pomoc ludziom związanym z rolnictwem oraz ludziom zamieszkującym tereny wiejskie. Obejmuje ona optymalne wykorzystanie udostępnianych przez państwo możliwości rozwoju rolnictwa oraz wsi. Kierowane jest zawsze do ludzi i służy im pomocą, szczególnie w przypadkach gdy człowiek znajduje się w niejasnej lub trudnej dla niego sytuacji i próbuje się z niej wydostać poszukując wsparcia u innych ludzi. Doradztwo proponuje ludziom zatrudnionym w rolnictwie pomoc w podejmowaniu decyzji, aby na tej podstawie mogli samodzielnie podejmować umotywowane działania.

Szczegółowe zadania doradztwa rolniczego są następujące:

- udzielanie informacji w różnych formach,
- zaznajamianie z nowymi technikami w rolnictwie oraz ich zastosowaniami,
- pomoc w rozwiązywaniu problemów dotyczących produkcji oraz gospodarki rynkowej,
- pomoc rolnikom i mieszkańcom wsi w podejmowaniu samodzielnych decyzji dotyczących ich pracy oraz środowiska,

Doradztwo rolnicze opiera się na wzajemnych związkach (relacjach) demokratycznego państwa i obywateli i w związku z tym rolnicy nie są nakłaniani do podporządkowania się czy dostosowania, ale raczej do samodzielnego i aktywnego kształtowania własnych przedsięwzięć oraz uwzględniania w swoich decyzjach ogólnych interesów gospodarczych i społecznych.

¹ Artykuł przygotowany w ramach projektu badawczego KBN 5 PO6J 005 16 pt.: „Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce do roku 2015 w kontekście integracji z Unią Europejską”.

Kształcenie doradców

Doradcy i nauczyciele z dziedziny rolnictwa oraz kierownicy administracji rolnej uzyskują wykształcenie rolnicze w szkołach wyższych. Zatrudnienie absolwenta wyższej uczelni w administracji państwowej jako doradcy wymaga dwuletniego kształcenia (doksztalcenia) uzupełniającego i zdania egzaminu państwowego. Doksztalcenie obejmuje:

- kształcenie pedagogiczne,
- praktykę pedagogiczną w szkole rolniczej,
- praktykę w administracji państwowej,
- praktykę w doradztwie.

Doskonalenie zawodowe doradców

Rozwój naukowo-techniczny i jego zastosowanie w praktyce wymaga od doradców systematycznego doskonalenia zawodowego. Większość krajów związkowych posiada ośrodki kształcenia i doksztalcenia kadr administracji rolnej, w tym również doskonalenia zawodowego kadr doradczych. Wykładowcy z urzędów centralnych wspierani są przez wykładowców z uniwersytetów, szkół wyższych, specjalistów z instytutów badawczych, fachowców z administracji i praktyki rolniczej. Nauka ma znaczący udział w rozwoju i osiągnięciach doradztwa rolniczego. Badania naukowe prowadzone w rolniczych instytutach badawczych, w większości dotyczą ważnych i aktualnych zagadnień związanych z praktyką rolniczą i doradztwem. Doskonalenie zawodowe doradców ukierunkowane jest na:

- efektywne przekazywanie wiedzy odbiorcom doradztwa,
- praktyczne zastosowanie nowej wiedzy w gospodarstwie,
- lepsze planowanie, organizację i kontrolę własnej pracy przez doradców,
- umiejętność organizowania współpracy z urzędami i organizacjami pracującymi na rzecz rolnictwa,
- umiejętność doboru i stosowania aktywizujących i motywujących metod w pracy doradczej.

Organizacja doradztwa rolniczego

Doradztwo rolnicze a przynajmniej niektóre dziedziny doradztwa traktowane są od pewnego czasu jako usługa rynkowa. Świadczone jest przez różne instytucje i organizacje, spośród których największe znaczenie ma doradztwo państwowe oraz doradztwo organizowane i nadzorowane przez izby rolnicze. Doradztwo państwowe oraz doradztwo nadzorowane przez izby rolnicze określane jest jako doradztwo oficjalne (publiczne). Oprócz doradztwa państwowego oraz doradztwa nadzorowanego przez izby rolnicze usługi doradcze świadczą:

- spółki doradcze,
- zrzeszenia doradcze,
- doradcy prywatni,
- kółka doradcze,
- spółdzielnie rolników,
- organizacje związkowe rolników.

Od 1973 roku doradztwo rolnicze podlega Ministerstwu Rolnictwa krajów związkowych. Podległość dotyczy kompetencji fachowych i finansowania. W niektórych krajach związkowych, w których działają izby rolnicze, doradztwo rolnicze jest im podporządkowane. Izby te otrzymują dotacje finansowe od swoich landów na prowadzenie doradztwa. Przy realizacji zadań wykraczających poza kompetencje krajów związkowych doradcy zobowiązani są przestrzegać zalecenia i wytyczne rządu federalnego. Dotyczy to najczęściej udziału doradztwa w realizacji wytycznych Unii Europejskiej dotyczących rolnictwa i wsi.

Doradztwo państwowe

W landach w których działa doradztwo państwowe ośrodki doradztwa rolniczego istnieją prawie we wszystkich okręgach - zgodnie z komunalnym podziałem kraju. Odpowiednio do potrzeb zatrudniają 3 - 5 pracowników terenowych. Oprócz nich na szczeblu okręgu pracują doradcy specjaliści, którzy w trudniejszych przypadkach pomagają doradcom lokalnym i prowadzą doradztwo specjalistyczne bezpośrednio w zainteresowanych gospodarstwach. W 1992 roku w bezpośrednim doradztwie finansowanym przez kraje związkowe zatrudnionych było około 1000 doradców (w ministerstwach i okręgach rządowych/izbach rolnych) i około 4000 doradców w lokalnych ośrodkach doradztwa. Około 1000 doradców pełniło równocześnie funkcje nauczycieli przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych. W wielu landach współpraca doradztwa i szkół rolniczych jest popierana i organizacyjnie obydwie instytucje znajdują się w tych samych działach rządowej administracji ds. rolnictwa.

Organizacja doradztwa w poszczególnych landach

W poszczególnych landach (krajach związkowych) doradztwo rolnicze zorganizowane jest w różny sposób. Ma to swoje uwarunkowania historyczne i polityczne, ale także w dużym stopniu związane jest ze strukturą gospodarstw rolnych danego landu, pozycją ekonomiczną gospodarstw, istnieniem lub brakiem izby rolniczej na terenie landu i jej pozycją, a także ogólną sytuacją gospodarczą i ekonomiczną danego landu, pozycją rolnictwa w strukturze gospodarki landu, możliwością dofinansowywania rolnictwa i obszarów wiejskich z budżetu danego landu.

Organizacja doradztwa rolniczego podlegała znacznym zmianom na początku lat 90-tych. W rezultacie zmiany zasad Wspólnej Polityki Rolnej Unii Euro-

pejskiej i odchodzenia od dotowania rolnictwa o charakterze proprodukcyjnym na rzecz wyrównywania dochodów ludności rolniczej następowały również zmiany w przedmiocie działania całego doradztwa rolniczego niezależnie od jego formy organizacyjnej, podporządkowania i źródła finansowania.

W doradztwie państwowym nastąpiły również zmiany organizacyjne. W strukturze urzędów zajmujących się sprawami rolnictwa krajów związkowych rozwinęły się działy/komórki organizacyjne odpowiedzialne za rozwój obszarów wiejskich, które przejęły niektóre zadania realizowane przez doradztwo rolnicze. Dbało o to ażeby dokonać organizacyjnego i personalnego rozdziału zadań doradczych od zadań o charakterze administracyjnym i kontrolnym, których liczba wzrasta i realizowane są również przez różne szczeble administracji rolnej poszczególnych krajów związkowych.

Organizacja doradztwa rolniczego w poszczególnych krajach związkowych

1. Badenia (Baden – Württemberg)

Na szczeblu landu sprawami rolnictwa kieruje Ministerstwo Obszarów Wiejskich. W czterech okręgach rządowych działa 50 lokalnych ośrodków doradztwa podlegających Urzędowi ds. Rolnictwa, Kultury Krajobrazu i Uprawy Roślin. 30 spośród nich nadzoruje również szkoły rolnicze. Część doradców jest równocześnie nauczycielami przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych. Dla potrzeb rolnictwa i doradztwa rolniczego działa na terenie landu 6 placówek naukowo-badawczych.

Oprócz bezpłatnego doradztwa rolniczego świadczonego przez doradców zatrudnionych w urzędach administracji rolnej od 1989 roku wspierany jest rozwój różnych form doradztwa prywatnego. Wsparcie to polega na dofinansowywaniu przez państwo prywatnego doradztwa. Dofinansowanie wynosi maksymalnie do 50% kosztów osobowych i do 100% kosztów rzeczowych. Państwo w większym stopniu dofinansowuje doradztwo świadczone na rzecz związków producentów rolnych, zrzeszeń producentów, doradztwo socjalne, doradztwo wspierające rozwój rolnictwa ekologicznego. Dofinansowane jest także doradztwo socjalne prowadzone przez kościoły.

2. Bawaria (Bayern)

Doradztwo podlega Bawarskiemu Ministerstwu Wyżywienia Rolnictwa i Lasów. W 7 okręgach rządowych działa 70 lokalnych ośrodków doradztwa podległych Urzędowi ds. Rolnictwa i Wyżywienia. 55 spośród nich podlega urzędowi, które nadzorują także szkoły rolnicze. Część doradców jest równocześnie nauczycielami przedmiotów zawodowych w szkołach rolniczych.

W ramach urzędów administracji rolnej funkcjonują następujące komórki:

- rozwoju obszarów wiejskich,
- doradztwa dla przedsiębiorstw rolnych i oświaty rolniczej,
- żywienia i gospodarstwa domowego.

Państwowe doradztwo rolnicze jest całkowicie bezpłatne. Koszty jego funkcjonowania są duże i stanowią znaczne obciążenie dla budżetu kraju związkowego Bawarii. Koszty te obejmują również funkcjonowanie szkół rolniczych oraz 7 placówek naukowo-badawczych pracujących dla potrzeb rolnictwa. Administracja rolna obejmująca doradców, szkoły rolnicze i służby leśne zatrudnia łącznie około 18000 pracowników. Organizacyjnie i personalnie oddzielone są doradztwo i służby administracyjne odpowiedzialne za przydzielanie pomocy finansowej rolnikom. Priorytetowymi kierunkami doradztwa jest doradztwo grupowe oraz udzielane różnego rodzaju wspólnotom producentów rolnych.

2. Berlin

Doradztwo rolnicze podlega Senackiej Administracji ds. Gospodarki i Przedsiębiorstw. Dział Urząd ds. Ochrony Roślin. Ze względu na niewielkie znaczenie rolnictwa w Berlinie nie utworzono służb doradczych na wzór innych landów. Rolnicy Berlina mogą korzystać z usług doradczych instytucji i organizacji doradczych sąsiednich landów.

3. Brandenburgia (Brandenburg)

Doradztwo rolnicze podlega Ministerstwu ds. Wyżywienia Rolnictwa i Lasów. Państwowe doradztwo rolnicze nie istnieje. Doradztwem produkcyjno-technicznym i ekonomicznym zajmują się organizacje prywatne i stowarzyszenia. Zrezygnowano również z utworzenia izby rolniczej. Nie prowadzi się doradztwa socjalno-ekonomicznego i doradztwa w zakresie gospodarstwa domowego. W zakresie doradztwa dla rolników i przedsiębiorców rolnych na terenie landu działają:

- kółka doradcze (Beratungsringen).
- stowarzyszenia doradztwa,
- przedsiębiorstwa doradcze.

Stowarzyszenia są to dobrowolne zrzeszenia rolników o statucie prawnym zrzeszenia. Członkowie mogą korzystać z usług doradcy lub doradców. Państwo finansuje do 90% kosztów osobowych i rzeczowych zatrudnionych przez zrzeszenie doradców ale nie więcej aniżeli do 4000 DM kosztów osobowych i 1000 DM kosztów rzeczowych na jednego doradcę miesięcznie.

Dla potrzeb rolnictwa i doradztwa rolniczego działają:

- 5 stacji oceny odmian,

- służby ochrony roślin,
- 12 rolniczych placówek naukowo-badawczych.

Doradztwo rolnicze w Brandenburgii jest całkowicie sprywatyzowane. Funkcje doradcze realizowane przez prywatne doradztwo zostały całkowicie oddzielone od administracyjnych i kontrolnych sprawowanych przez urzędy administracji rolnej. Państwo pokrywa większość kosztów funkcjonowania doradztwa. Państwowe środki budżetowe otrzymują zarówno zrzeszenia i stowarzyszenia doradcze, jak i rolnicy - głównie rolnicy dla których dochód z działalności rolniczej jest jedyny lub dominujący.

4. Brema (Bremen)

Sprawy rolnictwa podlegają Izbie Rolniczej w Bremie i Izbie Ogrodniczej w Bremie. Izba Rolna jest nadzorowana przez Senatora ds. Gospodarki, Stanu Średniego i Technologii.

Rolnicy landu (miasta) Brema mogą korzystać z usług doradczych Izb Rolniczych w Hannoverze i Wesser-Ems.

5. Hamburg

Sprawy rolnictwa podlegają Urzędowi ds. Gospodarki i Rolnictwa.

Doradztwo realizowane jest przez Izbę Rolniczą posiadającą wydziały do spraw:

- kształcenia,
- doradztwa rolniczego,
- gospodarstwa domowego
- doradztwa socjalno-ekonomicznego.

Izba rolnicza nie posiada filii. Doradztwo rolnicze realizowane jest głównie w formie doradztwa indywidualnego.

Około 45% kosztów doradztwa ponosi miasto Hamburg. Dofinansowuje 45% kosztów osobowych i około 40% kosztów rzeczowych doradztwa. Pozostałe koszty doradztwa pokrywane są ze składek członkowskich (7/1000 wartości majątku gospodarstwa) oraz bezpośrednich opłat za niektóre usługi doradcze.

6. Hesja (Hessen)

Na poziomie landu doradztwo podlega Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, Rolnictwa, Lasów i Ochrony Zasobów Naturalnych. Sprawami rolnictwa zajmuje się Heski Landowy Urząd ds. Rozwoju Regionalnego i Rolnictwa. Dla potrzeb rolnictwa na terenie Hesji działa 10 placówek naukowo-badawczych. Doradztwo państwowe podporządkowane jest Urzędowi ds. Rozwoju Regionalnego, Kształ-

towania Krajobrazu i Rolnictwa w 22 urzędach na terenie Hesji. W ramach każdego urzędu występuje wyraźne rozdzielenie organizacyjne i personalne zadań doradczych od zadań kontrolnych. Nie wszystkie usługi są bezpłatne. Państwo opłaca w 100% realizację zadań wynikających z realizacji polityki rozwoju rolnictwa i wsi. Usługi doradcze, których rezultatem jest wzrost dochodu gospodarstwa są częściowo odpłatne.

7. Meklenburgia – Przedpomorze (Mecklenburg – Vorpommern)

Sprawami rolnictwa na terenie landu kieruje Ministerstwo Rolnictwa i Ochrony Zasobów Naturalnych. Sprawy doradztwa podporządkowane są 2 urzędom ds. rolnictwa na terenie landu. Doradztwo rolnicze jest doradztwem prywatnym świadczonym przez spółkę doradczą, której udziałowcami są:

- kraj związkowy – 64,8%,
- Zrzeszenia Rolnicze Meklenburgii – 25,2%,
- Zrzeszenia Ogrodnicze – 10,0%.

Spółka doradcza świadczy usługi w zakresie:

- doradztwa produkcyjnego,
- doradztwa z zakresu ochrony środowiska,
- badaniami z zakresu rolnictwa na potrzeby doradztwa rolniczego.

Udział państwa w całkowitym finansowaniu doradztwa wynosi 45%. Wszystkie usługi doradcze są odpłatne. Rolnicy korzystający z doradztwa płacili – w połowie lat dziewięćdziesiątych - roczne składki w wysokości 2000 – 4000 DM w zależności od wielkości gospodarstwa. Stawka godzinowa za usługi doradcze wynosiła 60 – 100 DM.

8. Dolna Saksonia (Niedersachsen)

Sprawami rolnictwa na szczelbu landu kieruje Ministerstwo ds. Wyżywienia Rolnictwa i Lasów Dolnej Saksonii. Na terenie landu funkcjonują dwie Izby Rolnicze w Hanowerze i Weser Ems. Doradztwo rolnicze podlega izbom rolniczym. Izbie Rolniczej w Hanowerze podlega 30 urzędów zajmujących się sprawami rolnictwa. Izba Rolnicza w Hanowerze nie prowadzi bezpośrednio doradztwa rolniczego, a powierzyła je zrzeszeniom doradczym. Ze zrzeszeniami doradczymi współpracują głównie gospodarstwa większe. 65% spośród nich to gospodarstwa powyżej 20 ha. Oferta doradcza obejmuje doradztwo techniczno-produkcyjne i ekonomiczne. Dominuje doradztwo indywidualne, ale rozwija się również doradztwo grupowe – zespołowe. Odpłatność za doradztwo zespołowe wynosiła w 1993 roku – 250 DM, a za doradztwo indywidualne 44 DM za każde pół godziny pracy doradcy. Pozostałe koszty doradztwa (około 60% ponosi Izba Rolnicza). Izbie rolniczej w Weser-Ems podlega 18 urzędów prowadzących

doradztwo rolnicze. Opłata członkowska w Izbie Rolniczej Weser-Ems wynosiła 8/1000 wartości majątku gospodarstwa. Dodatkowe opłaty pobierane są tylko za specjalistyczne usługi doradcze.

9. Północna Westfalia (Nordrhein-Westfalen)

Sprawami rolnictwa na szczeblu landu kieruje Ministerstwo Środowiska, Kształtowania Obszarów i Rolnictwa. Na terenie landu funkcjonują dwie Izby Rolnicze:

- Izba Rolnicza (Landwirtschaftskammer) Rheinland z siedzibą w Bonn,
- Izba Rolnicza (Landwirtschaftskammer) Westfalen-Lippe.

Izba Rolnicza w Bonn posiada 13 – najczęściej na szczeblu powiatu – filii lokalnych zajmujących się doradztwem, a Izba Rolnicza w Westfalen-Lippe posiada 18 takich filii. Izby różnią się wewnętrzną organizacją i inaczej realizują usługi w zakresie doradztwa rolniczego.

Izba Rolnicza Westfalen-Lippe posiada w każdej z filii trzy działy:

- administracji,
- doradztwa,
- oświaty (nadzoruje szkoły rolnicze).

Doradcy nie pracują jako nauczyciele w szkołach rolniczych, a funkcje administracyjne, kontrolne i doradcze są organizacyjnie i personalnie rozdzielone. Izby oferują doradztwo indywidualne, grupowe i tzw. doradztwo masowe.

W Westfalen-Lippe w ramach doradztwa grupowego funkcjonowały w 1993 roku, 143 zespoły robocze liczące 20 - 25 rolników. Doradztwo grupowe jest częściowo płatne. Członkowie grup roboczych wnoszą opłatę w wysokości 100 DM rocznie. Specjalne usługi doradcze realizowane w ramach doradztwa grupowego są dodatkowo płatne.

Izba Rolnicza w Bonn w ramach doradztwa zespołowego, realizowanego w 500 osobowych zespołach, realizuje szerszy zakres usług doradczych, a opłata jest zróżnicowana i wynosi:

- 250 DM za doradztwo produkcyjno techniczne,
- za dodatkowe 350 DM uzyskuje się analizę gospodarstwa.

Bardziej intensywny wariant doradztwa grupowego oferuje za 700 DM analizę księgowości gospodarstwa i możliwość poziomego i pionowego porównania z innymi gospodarstwami o podobnym kierunku i strukturze produkcji.

Obydwie izby realizują zadania doradcze i upowszechnieniowe w zakresie ekologii i ochrony zwierząt, zgodnie z wymogami obowiązującymi w Unii Europejskiej. Wszystkie przedsiębiorstwa rolne płacą składkę na utrzymanie izb rolniczych w wysokości 6,5 promila wartości majątku przedsiębiorstwa. Pozwala to na finansowanie działalności szkół rolniczych na terenie landu i finansowanie

w 40% kosztów funkcjonowania doradztwa rolniczego. Pozostałe 60% kosztów doradztwa pokrywane jest z dodatkowych opłat za doradztwo ponoszonych przez korzystających z doradztwa rolników.

10. Palatynat (Rheinland Pfalz)

Sprawami rolnictwa na szczeblu landu kieruje Ministerstwo ds. Gospodarki, Komunikacji, Rolnictwa i Winnic. Doradztwo rolnicze realizowane jest zarówno przez urzędy rolnictwa ds. jak i izby rolnicze. Doradztwo państwowe dostosowane jest do lokalnych potrzeb i dotyczy:

- gospodarki rynkowej i zarządzania przedsiębiorstwem,
- uprawy roślin,
- uprawy winorośli i składowania wina,
- ogrodnictwa,
- uszlachetniania gatunków zwierząt,
- gospodarstwa domowego.

Izba rolnicza zajmuje się doradztwem w następujących dziedzinach:

- agrotechnika i budownictwo,
- gospodarka użytkami zielonymi,
- kształcenie,
- współpraca pomiędzy gospodarstwami (zespołowe formy użytkowania, wspólnoty producentów),
- hodowla zwierząt,
- zagospodarowanie przestrzenne wsi i obszarów wiejskich.

Na terenie landu funkcjonuje Izba Rolnicza z siedzibą w Bad Kreuznach i czterema oddziałami.

Razem Izba Rolnicza dysponuje 22 urzędami na szczeblu powiatu połączonymi z filiami Zrzeszenia Rolników. Na terenie landu funkcjonują również prywatne kółka doradcze. Państwo dofinansowuje ich działalność w 50% pod warunkiem, że prowadzą doradztwo w zakresie:

- doradztwa ekonomicznego,
- doradztwa techniczno-produkcyjnego,
- doradztwa specjalistycznego.

Innym warunkiem otrzymania dofinansowania jest zorganizowanie co najmniej 20 przedsiębiorstw (gospodarstw) w kółku doradczym. Koszty działalności izby rolniczej pokrywane są ze składek członkowskich i dotacji państwa.

11. Sara (Saarland)

Sprawami rolnictwa na szczeblu landu kieruje Ministerstwo ds. Środowiska, Energii i Komunikacji. Na terenie landu funkcjonuje Izba Rolnicza z siedzibą

w Saarbrücken. Wszystkie zadania w zakresie rolnictwa – z wyjątkiem scalania gruntów i odnowy wsi – są realizowane po połowie przez będące w gestii Ministerstwa urzędy państwowe i Izbę Rolniczą. Organizacja doradztwa w tym kraju związkowym, który posiada najmniejszą powierzchnię użytków rolnych i gdzie rolnictwo nie odgrywa większej roli jest podobna do sąsiedniego landu Rheinland Pfalz. Część zadań doradczych realizuje administracja państwowa a część służby doradcze izby rolniczej. Rolnicy mogą również korzystać z lepiej zorganizowanego doradztwa rolniczego Rhainland Pfalz. Planowane jest również doradztwo prywatne, które jednak w 50% musiałoby być finansowane przez zainteresowanych rolników. Rolnicy opłacają składki członkowskie z tytułu przynależności do Izby Rolniczej w wysokości 9/1000 wartości majątku gospodarstwa.

12. Saksonia (Sachsen)

Sprawami rolnictwa na szczeblu landu kieruje Ministerstwo ds. Rolnictwa, Wyżywienia i Lasów. Doradztwo rolnicze podlega urzędowi administracji rolnej. Jest ich razem 14. Trzem spośród nich podlegają również szkoły rolnicze. Doradztwo rolnicze w Sachsen zostało zorganizowane na wzorcach i przy pomocy landu Bawaria. Stąd też jest ono doradztwem państwowym, bezpłatnym. Koszty w 100% pokrywa państwo. Oprócz doradztwa państwowego organizowane jest doradztwo prywatne. Jest ono również częściowo dofinansowywane przez państwo pod warunkiem, że dotyczy zespołów producentów rolnych, a nie indywidualnych rolników. Dużą uwagę przywiązuje się również do rozdzielania funkcji doradczych od funkcji administracyjnych i kontrolnych.

13. Saksonia Anhalt (Sachsen-Anhalt)

Sprawami rolnictwa na szczeblu landu kieruje Ministerstwo ds. Kształtowania Obszarów, Rolnictwa i Zasobów Naturalnych. W Sachsen-Anhalt funkcjonuje doradztwo prywatne. Zadania doradcze realizuje również 8 Regionalnych Urzędów ds. Rolnictwa i Scalania Gruntów. Saksonia-Anhalt zdecydowała się na zupełnie nową formę doradztwa rolniczego. Rozdzielono organizacyjnie i instytucjonalnie funkcje wykonawcze i administracyjne z jednej strony, a ponadto oddzielono administrowanie sprawami rolnictwa od doradztwa. Doradztwo świadczone jest przez prywatnych doradców i prywatne firmy konsultingowe, konkurujące ze sobą na rynku. Główny punkt ciężkości spoczywa na doradztwie w zakresie techniki i technologii produkcji oraz ekonomiki przedsiębiorstw. Coraz większy popyt zaznacza się na doradztwo specjalistyczne. Firmy doradcze stosują różnorodne metody pracy doradczej. Zależnie od potrzeby i konkretnego przypadku jest to intensywne doradztwo indywidualne lub grupowe.

Doradztwo prywatne jest wspierane finansowo przez państwo. Dofinansowywane są:

- jednokrotne porady dotyczące założenia przedsiębiorstwa lub jego restrukturyzacji – w wysokości do 80% kosztów ujętych w rachunku lecz nie więcej niż ustalona górna granica dofinansowania,
- doradztwo towarzyszące o charakterze stałym – realizowane w oparciu o umowę,
- doradztwo dla zadłużonych gospodarstw i przedsiębiorstw.

Oprócz tego dotowane może być doradztwo w zakresie: techniki produkcji, zarządzania firmą, gospodarki finansowej, zakupu środków do produkcji, sprzedaży produktów rolnych, planowania produkcji, marketingu.

Wielkość tych dotacji zmniejsza się w kolejnych latach. Jeśli doradztwo towarzyszące ma charakter stały i jest przeznaczone dla zespołu roboczego lub zrzeszenia doradczego z wyznaczonym doradcą, to roczna górna granica podnosi się, ale jednak nie więcej niż do 1000 DM w 1993 roku.

Trzecią formą wspierania finansowego jest doradztwo społeczno-ekonomiczne dla dłużników dotowane w 100%, maksymalnie jednak do 5 000 DM. Chodzi tu o zmniejszenie (likwidację) niebezpieczeństw zagrażającym istnieniu przedsiębiorstwa spowodowanych problemami w przepływie gotówki czy też nadmiernym zadłużeniem. Innym celem tego typu doradztwa jest opracowanie programu dla zakładów zmieniających profil produkcyjny lub będących w trakcie reorganizacji. Z subwencji krajowej dotuje się doradztwo prowadzone przez uznanych oficjalnie doradców. Ten sposób uznawania doradców gwarantuje dotowanie doradztwa prowadzonego przez ludzi wyróżniających się kompetencją i dobrze zorganizowanym doradztwem. Usługi są opłacane według różnych zasad, np. ryczałtem, wg stawki godzinowej i innych stawek zgodnie z cennikiem usług doradczych. Forma zapłaty jest za każdym razem indywidualnie uzgadniana przez rolnika i doradcę.

Doradztwem w zakresie wiejskiego gospodarstwa domowego zajmują się same Urzędy.

Obok dotowania doradztwa land ponosi też wydatki wynikające z administracyjnych przekształceń systemu udzielania wsparcia finansowego przez osiem Urzędów Rolnych i zmiany prawa gruntowego.

14. Szlezwig-Holsztyn (Schleswig-Holstein)

Sprawami rolnictwa na szczeblu landu kieruje Ministerstwo ds. Obszarów Wiejskich, Rolnictwa, Wyżywienia i Turystyki Wiejskiej. Doradztwo rolnicze realizowane jest przez Izbę Rolniczą w Kiel (Kilonia) i podległe jej struktury oraz 50 kółek doradczych.

Obecna organizacja i sposób finansowania doradztwa jest rezultatem procesu historycznego oraz stopniowego dostosowywania do zmieniających się warunków. Izba Rolna landu zajmuje się szkolnictwem i doradztwem rolniczym. Zgod-

nie z dyrektywą Ministerstwa Wyżywienia, Rolnictwa, Leśnictwa i Rybołówstwa Landu izba spełnia tę funkcję z pomocą biur doradztwa rolniczego. Funkcjami administracyjnymi i wykonawczymi (np. w zakresie udzielania pomocy finansowej i polityki rolnej UE) zajmują się urzędy Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Lądowej. Tak więc doradztwo jest oddzielone od udzielenia pozwoleń i kontroli a zajmuje się problemami rolnymi i dotyczącymi gospodarstwa domowego, stosując metody właściwe dla tych dziedzin doradztwa. Doradztwo świadczone dla rolników przez izbę jest bezpłatne wyłączwszy z tego pojedyncze usługi, takie jak np.: plan modernizacji przedsiębiorstwa, pomoc przy bilansie końcowym, poradę ubezpieczeniową. Za specjalistyczne usługi wystawiane są rachunki. Z tytułu członkostwa w Izbie rolniczej rolnicy płacą składkę w wysokości 7/1000 wartości majątku gospodarstwa.

Obok oficjalnego doradztwa działają związki doradcze mające formę zrzeszeń. Zatrudniani przez związki rolników doradcy są opłacani ze składek członkowskich. Rząd krajowy finansuje je w sposób degresywny. Doradcy pracujący w zrzeszeniach mogą korzystać z systemu informacyjnego i dokształcania będącego w dyspozycji izby rolniczej. Zrzeszenia koncentrują się głównie na hodowli bydła i trzody chlewnej oraz zakładach przetwórstwa owocowego. Prowadzą również doradztwo ogólne. Działają one komercyjnie dlatego też indywidualni rolnicy nie są ze względów finansowych ich klientami. Doradztwo prywatne ogranicza się zasadniczo do pięciu dużych przedsiębiorstw, nie licząc filii Zrzeszenia Chłopskiego. Doradztwo prywatne jest dotowane w znacznie mniejszym stopniu ze środków publicznych. Składki członkowskie w prywatnych zrzeszeniach doradczych wynosiły w początku lat 90-tych przeciętnie od 1200 do 1500 DM rocznie. Ich wysokość zależała od wielkości gospodarstwa i/lub skali produkcji zwierzęcej.

15. Turyngia (Thüringen)

Na szczeblu landu sprawy rolnictwa kierowane są przez Ministerstwo Rolnictwa, Ochrony Zasobów Naturalnych i Środowiska. Turyngia zdecydowała się na doradztwo państwowe. Po reformie administracyjnej Wydział Oświaty i Doradztwa został włączony do 12 Urzędów Rolnych. Obok Oświaty i Doradztwa istnieje wydział ekonomiki przedsiębiorstwa, zajmujący się również wnioskami o przyznanie dotacji oraz wydział produkcji.

Oferowane jest doradztwo w następujących dziedzinach:

- doradztwo ogólnoprodukcyjne dotyczące struktury i metod produkcji oraz doradztwo specjalistyczne z zakresu ogrodnictwa, rolnictwa ekologicznego, produkcji pasz, ochrony roślin),
- ekonomika przedsiębiorstw rolnych,
- technologia procesów przetwórczych,

- prowadzenie gospodarstwa domowego i żywienie,
- oszczędzanie energii i zmiana jej przeznaczenia.

Do 1992 roku porady udzielane były indywidualnie i nie prowadzono doradztwa grupowego. W przyszłości szkolenia grupowe i doradztwo zespołowe zyskają na pewno na znaczeniu. Dotychczas największe znaczenie ma doradztwo specjalistyczne z ukierunkowaniem na ekonomikę gospodarstw. Porady państwowych doradców są bezpłatne. Jedynie w wypadku inwestycji budowlanych, realizowanych z udziałem pożyczki opłaty za doradztwo wnoszą inwestorzy. Wielkość opłat zależy od wielkości części inwestycji wymagającej dofinansowania.

Podsumowanie

Przedstawiony przegląd organizacji doradztwa rolniczego w Niemczech pokazuje jego zróżnicowaną organizację w poszczególnych landach. Generalnie występuje większość możliwych form organizacyjnych doradztwa rolniczego:

- państwowe,
- samorządowe,
- realizowane przez zrzeszenia doradcze,
- realizowane przez spółki doradcze,
- realizowane przez prywatnych doradców,
- realizowane przez związki zawodowe i spółdzielnie rolników.

W wielu landach różne formy organizacyjne doradztwa występują równocześnie. Odpowiedzialna za rolnictwo i jego rozwój administracja rolna dofinansowuje – w określony sposób – funkcjonowanie różnych form organizacyjnych doradztwa. Jedną z form pełni rolę wiodącą. Jest to najczęściej doradztwo państwowe lub samorządowe względnie obydwie formy równocześnie. W dwóch nowych landach taką rolę wiodącą spełnia doradztwo prywatne (Saksonia-Anhalt i Meklenburgia-Przedpomorze).

Oprócz wielu czynników natury historycznej i politycznej, które kształtowały obecną organizację doradztwa rolniczego w Niemczech warto zwrócić uwagę na ekonomiczny aspekt tej sprawy. Tabela 1 zawiera informacje dotyczące gospodarstw w poszczególnych landach. W landach o dużej liczbie mniejszych gospodarstw i nieuregulowanych problemach agrarnych, w których rolnictwo i wieś tworzy dużą liczbę miejsc pracy dominuje (lub jest jedyne) doradztwo państwowe – Bawaria, Saksonia, Turynia. W tzw. starych, północnych landach, w których dominują gospodarstwa obszarowo większe dominuje doradztwo samorządowe – Westfalia, Północna Saksonia, Szleswig-Holstyn. W nowych landach, w których przeważają większe przedsiębiorstwa rolne dominuje doradztwo prywatne – Meklenburgia-Przedpomorze, Saksonia-Anhalt. W pozostałych landach funkcjonują mieszane formy organizacyjne doradztwa. Generalnie państwowe

doradztwo rolnicze traci stopniowo na znaczeniu z powodu przejmowania wielu zadań przez inne instytucje i organizacje.

Tabela 1

Powierzchnia użytków rolnych, liczba gospodarstw
i ich przeciętna wielkość w poszczególnych landach
(z pominięciem tzw. miast landów tj.: Berlin, Hamburg, Brema).

Nazwa landu	Powierzchnia UR (w tys. ha)		Liczba gospodarstw (w tys.)		Przeciętna wielkość gospodarstwa (w ha)	
	1995	1997	1995	1997	1995	1997
Baden-Württemberg	952,2	926,5	91,5	85,0	15,3	16,1
Bayern	2347,5	2295,7	184,0	172,0	17,6	18,7
Brandenburg	170,7	199,5	5,9	6,1	41,3	44,4
Hessen	466,4	473,7	37,3	33,9	19,4	21,7
Mecklenburg-Vorpommern	266,1	270,9	3,6	3,8	84,3	85,9
Niedersachsen	2139,6	2074,7	77,7	72,7	32,8	34,4
Nordrhein-Westfalen	1148,0	1133,2	66,6	65,3	22,5	22,7
Rheinland-Pfalz	509,9	504,3	41,2	37,6	16,9	18,2
Saarland	52,2	51,3	2,3	2,2	30,5	33,1
Sachsen	138,5	167,0	7,3	7,4	28,5	29,6
Sachsen-Anhalt	202,2	224,7	3,7	3,9	69,0	71,9
Schleswig-Holstein	893,7	865,9	24,2	23,7	42,0	41,8
Thüringen	87,7	99,3	4,6	4,7	27,4	28,0
Razem Niemcy w tym:	9374,5	9286,7	549,9	518,3	22,4	23,7
Nowe Landy	865,1	961,4	25,1	26,0	45,2	47,3
Stare Landy	8509,4	8325,7	524,8	492,4	21,3	22,4

Źródło: Agrarbericht der Bundesregierung, 1999, BMELF.

W opracowaniu wykorzystano informacje zawarte w:

„Beratungstellen im Agrarbereich der Bundesrepublik Deutschland”. 1997 r., AID,
„Doradztwo rolnicze w Niemczech” – dr Helmuth Bürmann. 1997, DG. Agroprog-
ress International.